

JUDr. Anton Blaha – obhajca v trestnom konaní

Často sa mnohí sputujú, ako vôbec môžu obhajcovia v trestnom konaní obhajovať kriminálnikov či zločincov toho najhoršieho druhu. Nie je jednoduché pochopiť zložitosť i tragiku konania ľudí konajúcich v konflikte so zákonom. Treba si však uvedomiť, že obhajca neobhajuje spáchaný trestný čin, ale samotného človeka, ktorého je v zmysle prezumpcie neviny potrebné považovať za nevinného až do momentu jeho odsúdenia. Napokon, úlohou a zároveň umením obhajcu je používať svoje vedomosti, schopnosti, skúsenosti a správnu taktiku v prospech svojho klienta. V tomto ohľade sa povolanie dobrého advokáta – obhajcu stáva neľahkým, ale zároveň krásnym poslaním. Takto svoju úlohu obhajcu vždy vnímal i JUDr. Anton Blaha.

Svoju profesionálnu kariéru budúceho advokáta JUDr. Blaha začal v roku 1959 po skončení štúdií na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kedy začínal v Bratislavskej advokácii. V tom čase bola advokácia relatívne nepopulárnou voľbou, a to či už z hľadiska nízkej spoločenskej preferencie, ale aj vzhľadom na najslabšie existenčné zabezpečenie spomedzi právnických povolání tej doby. Toto povolanie ho však lákalo z hľadiska nádeje v dávku slobody a nezávislosti, ale predovšetkým svojou myšlienkou – stáť na strane slabších a proskribovaných. S výkonom obhajoby v trestnom konaní sa JUDr. Blaha stretával od počiatku svojej profesionálnej dráhy. Dodnes v mnohých rozhovoroch rád spomína na prvé kauzy, s ktorými sa stretol už ako koncipient. K výkonu svojej profesie už v tom čase pristupoval náruživou a so zápalom. Preto sa mu i v jednom z jeho prvých prípadov obhajoby stalo, že prokurátor naňho podal sťažnosť za prílišnú vehemenciu obhajoby vzdelanej ženy, ktorá bola obžalovaná za vtedy trestný čin príživníctva. Svojej klientke veril a v súlade s tým ju i obhajoval. Ako to však býva v každom povolaní, ani tu sa mladý právnik nestretával len s úsmevnými situáciami a prípadmi. Ako spomína, aj keď sa napokon advokácia stala jeho životnou profesiou, povolaním a poslaním, je treba povedať, že v samotných začiatkoch to bola tvrdá práca s množstvom nástrah, trení, rizík a stresu. Aj z týchto dôvodov neraz zvažoval, či si

nezvoliť menej náročné, pokojnejšie povolanie. Dnes už s odstupom množstva času môžeme vysloviť úprimné chvalabohu za jeho rozhodnutie zotrvať.

Ako advokát JUDr. Blaha pôsobil od roku 1963. Treba povedať, že v čase, kedy sa JUDr. Blaha začínal venovať svojej profesii, advokácia a advokáti samotní sa nachádzali v nie úplne ideálnej situácii. Zmeny spoločenských pomerov v Československu z prelomu päťdesiatych a šesťdesiatych rokov 20. storočia sa prejavovali nielen v politickom živote, ale aj v právnom poriadku štátu. V tomto období došlo k odhaleniu strojcov obludných monstreprocesov z obdobia päťdesiatych rokov. Mnohí z nich skončili vo väzniciach, kam sami posielali nevinné obete. V období tzv. oteplenia bol okrem nových základných právnych kódexov prijatý takisto nový zákon o advokácii (zákon č. 57/1963 Zb.). V zmysle dôvodovej správy k vládne mu návrhu zákona sa na hlavu advokácie a advokátov zhrnula i vlna kritiky. Spravodajca zákona (Dr. Fogel) uviedol: „Ak XII. zjazd KSČ konštatoval, že aj u nás sa v období kultu osobnosti porušovala a zneužívala socialistická zákonnosť a že súdne rozsudky, ktoré boli vtedy vyhlásené v politických procesoch, boli u väčšiny odsúdených nesprávne alebo nezodpovedali miere a charakteru ich previnenia, potom určite na tomto stave mala svoj podiel aj československá advokácia.“ Z hľadiska trestného konania a výkonu obhajoby v jeho rámci, rozšíreným názorom bol ten, že československá advokácia nedostatočne plnila svoje úlohy v boji za dodržiavanie a upevňovanie socialistickej zákonnosti. Obhajca v trestnom konaní, ktorým namiesto advokáta mohol byť i sudca, súdny úradník či armádny dôstojník pri vojenských trestných činoch, mal spoločne s prokurátorom jednotný cieľ, a tým bolo správne zistenie skutkového stavu a uplatnenie socialistickej zákonnosti. Oproti Trestnému poriadku z roku 1950, až Trestné poriadky z rokov 1956 a 1961 priniesli, aj keď len pozvoľné, rozširovanie práv obhajoby v trestnom konaní. Zásadnejším spôsobom sa procesné postavenie obhajcov zlepšilo neskoršími novelami Trestného poriadku z roku 1965, avšak táto úprava obsahovala pre advokátov jeden závažne negatívny inštitút. Týmto inštitútom bolo tzv. odmietnutie oboznámenia obhajcu s výsledkami vyšetrovania zo strany vyšetrovateľa. Závažným dôvodom pre takéto odmietnutie mohla byť konkrétna skutočnosť, ktorá vzbudzovala obavu, že obhajca poruší svoje povinnosti na ujmu riadneho postupu v trestnom konaní. Aj tento príklad nám čiastočne vypovedá o úrovni postavenia obhajoby v tomto období.

Popísované zložité obdobie citlivo vnímal aj JUDr. Blaha, ktorý v tých časoch svoju kariéru advokáta, obhajcu len začínal. Vo svojich spomienkach často uvádza ako vnútorné prežíval dozvuky najťažších politických procesov z päťdesiatych rokov. Sám ich síce v ich najhoršej podobe nezažil, ale hlboko ich vnímal prostredníctvom svojich vtedy starších kolegov, skúsených obhajcov, ktorí často išli na trestné pojednávanie s vedomím, že ich môžu odsúdiť spolu so samotnými obžalovanými. Obzvlášť citlivo vnímal tiež procesy s duchovnými predstaviteľmi, a hodnotil ich

ako ohyzdné, bez štipky tolerancie, svedomia, degradujúce ľudskú dôstojnosť. Pociťoval s nimi vnútornú solidaritu. Ako neprírodné z pohľadu obhajcu vždy hodnotil trestné procesy s občanmi, ktorí mnohokrát ani nechápali, v čom spočíva ich údajné previnenie. Sám spomína na vlastný prípad obhajoby roľníka, ktorý si na záhumienku dopestoval zopár vriec cibule, niekoľko z nich predal a bol obvinený zo špekulácie. Ako sám hovorí, v socialistickej spoločnosti bolo postavenie advokátov oklieštené štátnym dirigizmom hospodárstva i života. Advokát nebol vítaný ako adekvátny partner štátnej správy, resp. iných štátnych orgánov. Ako metaforicky vysvetľuje, obhajca, advokát v období pred rokom 1989 bol akousi loďou na piesku: vesloval, urputne sa namáhal dostať sa z piesčitého dna, a predsa stál na mieste. Napriek svojmu zlému postaveniu, a rozmanitých prejavov dešpektu k advokátskemu stavu jeho členovia, či už ako obhajcovia v trestnom konaní alebo zmocnenci v civilnom konaní, pomáhali občanom riešiť ich problémy, a často vďaka vytrvalosti dokázali pohnúť aj tou loďou stojacou na plytčine. Mnohokrát boli nútení pre svojich klientov vypracovať určité podanie, či už odvolanie, alebo námietku a nepodpísať sa pod ňu, len aby im na ich postavení a situácii nepriťažili. V každom okrese sa našlo množstvo šikovných advokátov, ktorí boli nezlomní a zastupovali svojich klientov. Ocenením im bola často vďaka od ich klientov za úspešnú obhajobu. O to viac, že hlas advokáta, obhajcu bol veľmi často len tým jediným hlasom podpory a obhajoby nevinného človeka v trestnom procese, ktorý mal predovšetkým prokurátorský charakter. Mnohí z nespravodlivo odsúdených sa v období rehabilitácii z väzenia vracali za svojimi obhajcami. Vracali sa, aby sa im poďakovali za dobre vykonanú prácu a zároveň ich poverili dokončením svojej pred časom neúspešnej obhajoby.

Zvláštnosti, či mnohokrát až absurditu danej doby JUDr. Blaha prežíval i na svojich vlastných prípadoch, kde vykonával obhajobu v trestných konaniach. Za jeden z tých najsmutnejších dodnes možno považovať prípad obhajoby jeho vlastného nevinného spolužiaka z vysokej školy v známom procese Tatra revue s bratislavskými umelcami. Spolužiak Jozef Milan K. bol obžalovaný zo špekulácie, keď si kúpil predajné poukážky (tzv. bony) na nákup auta v Tuzexe, ktoré bolo v tom čase úzko-profilovým tovarom. Obhajoba nepomohla, na úrodnú pôdu nepadli argumenty a vysvetlenia úmyslov spolužiaka. Súdy a obžaloba boli nekompromisní voči mnohým známym umelcom a spolužiak bol napokon i odsúdený na nepodmienečný trest odňatia slobody na jeden a pol roka. Bol si vedomý rizika, že pri organizovaných verejných procesoch s rozkrádačmi národného majetku alebo pri politických procesoch si advokáti nemôžu byť istí, či za mrežami neskončia spolu s obžalovaným, ktorého obhajujú. Navyše, v zmanipulovaných prípadoch sa neraz i nevinní ľudia priznajú k zločinom, ktoré nikdy nespáchali. A aj tu sa ukazuje, aká významná a nevyhnutná je účasť obhajcu na strane obžalovaného. Ten môže i v zložitej si-

tuácii preukázať osobnú odvahu, a snažiť sa urobiť pre svojho klienta všetko možné i nemožné. Ťažko prežíval i rehabilitáciu ďalšieho priateľa Dušana G., ktorý bol obvinený zo špionáže, odsedel si Jáchymov, čo mu skomplikovalo celý život. Nedá sa v takýchto prípadoch nezapochybovať o existencii spravodlivosti, či význame práce obhajcu, sudcu, aj keď vina leží prioritne na samotnom režime. Mnohé prípady boli i tragikomické, tak ako prípad muža, ktorý sa rozhodol ilegálne opustiť územie ČSSR, a keď počas jednej zimy zamrzol Dunaj svoj zámer zrealizoval, obliekol sa do bieleného pekárskoho oblečenia a napokon sa i dostal na druhú stranu rieky, kde chcel požiadať o azyl. Jeho úsudok však nebol správny, a na druhom, ešte vždy československom brehu ho chytila pohraničná stráž a následne bol odsúdený. Aj to bol jeden z obrazov vtedajšej doby.

Do spomienok JUDr. Antona Blaha sa zrejme nezmazateľne vpísal i silno medializovaný prípad prvého únoscú dieťaťa v Československu, ktorý sa odohral v Bratislave začiatkom šesťdesiatych rokov minulého storočia. Neľútostný únosca malého Ľuboška nemilosrdne hodil do Dunaja aj s kočíkom. Polícia bola bezradná, keďže malý chlapček zmizol z námestia aj s kočíkom absolútne bez stopy. Chvilka nepozornosti mladej mamičky vyústila do tragického konca. V prípade nebol žiaden svedok, list, odkaz, chýbal akýkoľvek náznak, detail, ktorý by mohol kriminalistov nasmerovať správnym smerom, alebo aby aspoň čiastočne upokojil nešťastných rodičov a zdesenú spoločnosť. Polícia sa snažila pracovať s viacerými verziami, avšak bezvýsledne. Až neskoršie sa prihlásil občan, ktorý pri nábreží Dunaja našiel matrac z detského kočiarika, pričom postupne sa neďaleko objavili i ďalšie jeho časti. Bolo to zlovestné znamenie. Dnes už na základe autentickej výpovede samotného páchatela vieme, že spolu s kočíkom do Dunaja hodil aj malé bezbranné dieťa. JUDr. Blaha tento prípad sledoval najskôr ako čitateľ, poslucháč, ako každý iný znepokojený občan, ktorý sa snaží pochopiť veľkú tragédiu. Avšak v čase, keď sa už na prípad zabúdalo, osud zariadil, že v danom prípade bol menovaný za prideleného obhajcu únoscú. Prípad preberal ako každý iný, avšak so zmiešanými pocitmi, keďže bol tiež varovaný, že pôjde o kauzu zložitú, najmä s ohľadom na tlak a záujem spoločnosti, médií. Ako spomina, neriešil často kladenú otázku: „ako môžeš obhajovať vraha?“ Ide o ťarchu profesie obhajcu. Inšpiratívne je jeho zdôvodnenie, s ktorým sa vnútorne stotožnil. Obhajcovou povinnosťou je podať vodu pocestnému, pomôcť vstať tomu, kto spadol, ponúknuť chromému barlu. Tak ako lekár musí v zmysle Hippokratovej prísahy poskytnúť prvú pomoc každému, kto ju potrebuje, vrátane toho najhoršieho nepriateľa. Zložitá je postavenie obhajcu. Akokoľvek môže vraha vnútorne odsudzovať, z profesionálneho hľadiska však musí vykonať všetko, čo je obžalovanému na prospech. Vnútorne dilema, s ktorou sa musí nevyhnutne vysporiadať každý dobrý obhajca. Tak tomu bolo i v prípade únoscú malého chlapčeka. Vyšetrovanie sa ťahalo dlhšiu dobu, a vda-

ka svedomitej práci kriminalistov sa podarilo nazbierať dostatok dôkazov okrem samotného priznania páchatela. Motívom vraždy bola podľa samotného vraha snaha o zviditeľnenie sa, popularitu. Zvrátené. Napokon, psychiatrický posudok vypovedajúci o duševnom stave páchatela priniesol jasný záver. Páchatel je duševne chorý a nie je zodpovedný za svoje činy.

Ďalším zaujímavým, medializovaným prípadom bolo úmrtie mamičky po pôrode, za ktorý bol súdený službukonajúci pôrodník. I tento prípad obhajoby sa dostal do rúk doktora Blahu. Spočiatku váhal, či prípad zobrať pod svoje krídla. Bojovala v ňom ľútosť nad bezmocnosťou človeka skalopevne presvedčeného o svojej nevine proti ambicióznosti obhajcu. Napokon hlas spravodlivosti, rodený cit obhajcu bol silnejší. Celý prípad sa ťahal dlhší čas, bol poznačený veľkými peripetiami, pričom lekár bol napokon odsúdený. Až Najvyšší súd napokon celý prípad vrátil do štádia vyšetrovania, kde bolo trestné stíhanie zastavené. Podarilo sa mu preukázať, že lekár vykonal všetky úkony správne, v súlade s vtedajšími poznatkami vedy. K tomu však došlo až takmer po desiatich rokoch od onoho nešťastného úmrtia mladej ženy. Jeden zmarený ľudský i profesionálny osud. Aj v takýchto prípadoch sa požaduje jedna z ďalších, nesmierne dôležitých vlastností, či schopností dobrého obhajcu. Byť tak trochu aj psychológom, vedieť svojho klienta podržať, aj keď sú všetci na opačnej strane barikády, aj keď sa dostáva na okraj spoločnosti a rúca sa mu súkromný i pracovný život. To je umenie, kvalita či danosť, ktorou nedisponuje každý. I touto vlastnosťou disponoval JUDr. Blaha ako obhajca v trestnom konaní.

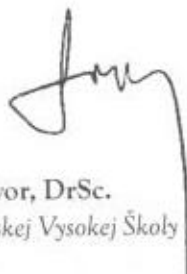
V rámci svojej profesionálnej činnosti bol JUDr. Blaha činný i v orgánoch advokácie. V posledných štyroch rokoch existencie Ústredia slovenskej advokácie bol jeho najvyšším predstaviteľom. Navyše v roku 1990 sa stal historicky prvým predsedom Slovenskej advokátskej komory. Následne v rokoch 1990 - 1997 vykonával funkciu jej podpredsedu. V týchto orgánoch bol vždy mimoriadne činný a nezabúdaval sa vyjadrovať k dôležitým potrebám advokácie a advokátov tej doby, pričom sa nevyhýbal ani kritickým pripomienkam, avšak to všetko s cieľom posunúť dianie či konkrétne otázky tým správnym smerom zlepšenia a skvalitnenia. Svoje myšlienky venoval napríklad otázkam a potrebám dôslednejšieho zabezpečovania práva obvineného na obhajobu. Napriek mnohým pozitívnym posunom, ktoré sa z hľadiska zabezpečenia tohto dôležitého práva obvineného udiali, ukazovali sa i stále pretrvávajúce nedostatky. Pozitívnymi krokmi bolo napríklad starostlivejšie posudzovanie dôvodnosti postavenia obvineného pred súd, dôslednejšie zisťovanie a ustaľovanie skutkového stavu a právnej kvalifikácie konania so zreteľom na obhajobu obvineného či lepšia miera zohľadnenia návrhov obhajcov pri ukladaní trestných sankcií. Triezvo a s odborným úsudkom však JUDr. Blaha poukazoval na určité pochybenia či nedostatky, a to tak na strane orgánov činných v trestnom konaní, súdov, ale i samotných advokátov. Ako správny odborník však naznačoval i mož-

nosti opatrení na odstránenie tohto stavu, a poukazoval i na vykonané pozitívne zmeny.

Nielen adekvátne zabezpečenie práva obvineného na obhajobu bolo predmetom odborného záujmu JUDr. Blahu. Svoje postrehy a myšlienky smeroval ako obhajca v trestnom konaní aj k otázkam ukladania trestu smrti ešte v časoch, kedy aj tento najprisnejší trest bol realitou nášho právneho poriadku. Na základe skúsenosti z priamej konfrontácie s ukladaním a následkami ukladania trestu smrti sa začal sám zamýšľať nad jeho filozofickými súvislosťami, a tiež jeho miestom v systéme sankcií ukladaných v rámci trestného konania. Na opodstatnenosť tohto inštitútu jednoznačne neexistuje jednoduchá odpoveď. Otázky rozmanitého charakteru si v tomto smere kládli už osvietenci a francúzski encyklopedisti. Jednou z nezodpovedaných otázok však zostala otázka nevyhnutnosti a užitočnosti tohto najvyššieho trestu. JUDr. Blaha do pozornosti stavia otázku humánnosti, či skôr nehumánnosti tohto trestu, a to najmä z pohľadu jednej zo zásad našej spoločnosti, ktorá za najväčšiu hodnotu považuje práve život človeka. Zastával názor, že otázky súvisiace s trestom smrti a jeho ukladaním si nemôže klásť len obhajca, prokurátor, sudca, obeť trestných činov či pozostalí po nich. Sú to predovšetkým otázky pre celú spoločnosť, ktorá už raz v histórii veľmi správne vytrhla trestajúci bič z rúk poškodeného a zrušila zažitú zásadu odplaty. Trest smrti označil predovšetkým za prejav bezmocnosti v pokuse prevychovať človeka, a teda ide o určité zlyhanie. Je dôležité klásť si otázku, či je človek naozaj nenapraviteľný. Či skôr spoločnosť stratila trpezlivosť a prostriedky venovať sa páchatelovi? Nie je skôr pravdou, že každý človek je prevychovateľný, len rôznymi prostriedkami? Je pochopiteľné, že v spoločnosti nie je populárne vyžadovať trpezlivosť tam, kde by sa žiadal zásah trestajúcej ruky. Je tu však iná možnosť? JUDr. Blaha uzatvára, že trest smrti je najmä otázkou ľudskej spravodlivosti. Súdne kroniky sú za celé stáročia naplnené nielen spravodlivými rozsudkami, ale aj ich chybnými, nespravodlivými variantmi. Sudcovia však nevyhnutne musia túto neľahkú úlohu plniť. Nemôžu si umýť ruky nad zodpovednosťou. Vo svojich rozhodnutiach však stále predstavujú nie božskú, ale ľudskú spravodlivosť, ktorá je poznačená slabosťami celých generácií. V tomto súvisi je dôležité uvedomiť si, že každý trest je napraviteľný, avšak ten najvyšší je v prípade jeho vykonania nezvratný. V tomto ohľade sa znova možno vrátiť i k úlohe a nepopierateľnému významu postavenia obhajcu v trestnom konaní na strane obvineného.

Čo dodať na záver. Azda len toľko, že JUDr. Anton Blaha skutočne môže a zároveň by mal byť vzorom pre každého mladého, začínajúceho advokáta, resp. obhajcu. Inšpiráciu si treba vziať nielen z jeho odborných schopností, ale predovšetkým z ľudského rozmeru výkonu jeho povolania. Ten sa prejavoval v jeho slušnosti, statočnosti a nepochybnej zanietenosti, ktoré v dnešnej dobe často ustupujú do úza-

dia. Napokon, dovolím si citovať samotného jubilanta: „Práca advokáta (obhajcu) je zároveň ťažká i vzrušujúca, ale i povznášajúca a spaľujúca, lebo v každom z nás zanecháva stigmy profesie. V každom prípade nechávame časť svojho ja, svojej osoby a schopností, a preto je aj umením.“

prof. JUDr. Jaroslav Ivor, DrSc.
dekan Fakulty práva Paneurópskej Vysokej Školy